

RELAȚIA CADRU GEOGRAFIC – HABITAT. AȘEZĂRILE APARTINÂND CULTURII PETREȘTI DIN BAZINUL MUREȘULUI MIJLOCIU

Dacă pornim de la premisa că putem considera spațiul geografic acel spațiu concret, coerent, schimbător, atunci raportul *landșaft-environment*¹ trece drept esențial în înțelegerea modului în care omul preistoric a fost influențat de condițiile naturale. În aceste condiții, privim mediul înconjurător² ca pe o realitate pluridimensională, ce include atât mediul natural, cât și creațiile umane, iar omul dintr-o dublă ipostază, ca un component al mediului, dar și ca pe un beneficiar al acestuia. Spațiul geografic, devenit pentru comunitățile neolitice un “bun consumabil”, va sfârși prin a fi antropizat, fapt ce atestă desigur o anumită mentalitate despre viață a populațiilor respective.

Pentru epocile preistorice este dificil – dacă nu imposibil – să încercăm descifrarea evoluției spațio-temporale a unor comunități umane, fără a lua în seamă condițiile geo-climatiche. În acest context, nu trebuie să surprindă apelarea la disciplinele geografice, dacă avem în vedere analogiile și convergențele acestora cu arheologia³. Constatăm că se resimte încă în cercetarea arheologică românească acordarea unei mai mari atenții integrării documentelor descoperite în sistemul proceselor geografice (Mac 1987, 869).

Demersul nostru nu se plasează într-o sferă singulară a preocupărilor de acest gen (vezi Ciută 1996, 9-19). Ne propunem prin prezentul studiu să scoatem în evidență și să argumentăm cu exemplele de care dispunem, rolul major pe care îl joacă întregul complex de componente naturale – abiotice și biotice – dintr-un spațiu geografic⁴, asupra dezvoltării culturii Petrești. Zona geografică cercetată de către noi se suprapune peste culoarul Mureșului mijlociu și este delimitată în amonte de confluența Arieșului, iar în aval de către localitatea Mintia (cf. Mihăilescu 1969, 201). Am optat pentru bazinul⁵ Mureșului mijlociu, pentru a include un areal mai extins, încadrat de Munții Apuseni la N-V, iar la S-E de Podișul Transilvaniei. (Planșa I)

Formele de relief. Caracteristicile geografice fundamentale ale României sunt date de așezarea sa în spațiul carpato-dunăreano-pontic. Dispunerea concentrică și în

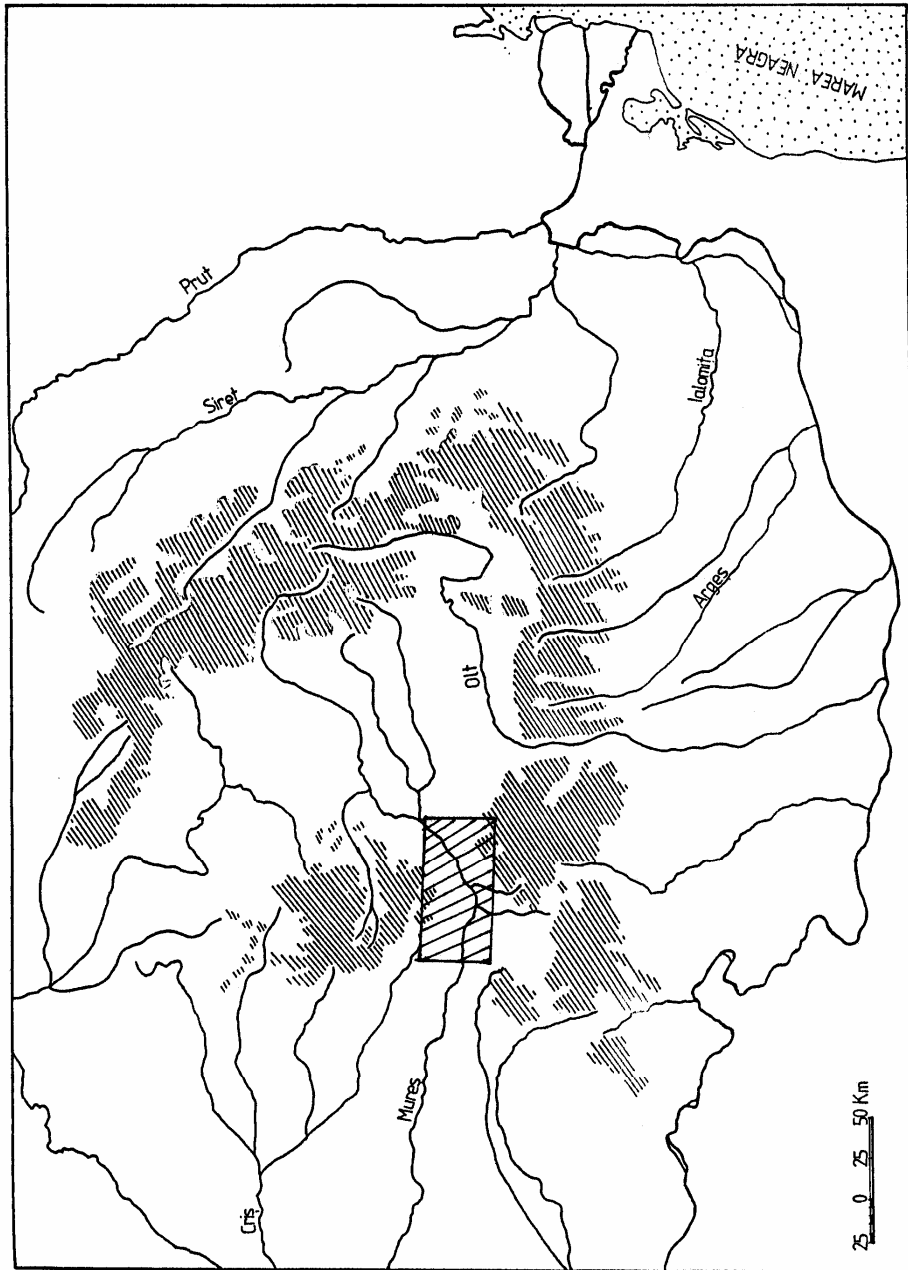
¹ Landșaft = peisajul geografic; environment = zona de contact dintre spațiul construit și mediul natural ambiant (Roșu, Ungureanu 1977, 26; Mac 1987-1988, 869).

² O definiție general acceptată desemnează mediul înconjurător drept ansamblul factorilor naturali și al celor creați prin diverse acțiuni umane, ce în strânsă interdependență, determină condițiile de viață pentru om (Roșu, Ungureanu 1977, 10).

³ Asistăm la conturarea în literatura de specialitate de peste hotare a unei științe de interferență, ce poartă numele de geoarheologie (Mac 1987-1988, 869).

⁴ Într-un studiu consacrat aceleiași zone geografice, Fl. Drașovean identifică limita superioară a Mureșului mijlociu la confluența Arieșului, iar limita inferioară în dreptul localității Zam (Drașovean 1981, 33), în timp ce S. A. Luca stabilește ca limite Ocna Mureș și Ilia (Luca 1999, 5).

⁵ Bazinul hidrografic sau bazinul de drenaj se compune din râul principal, cu funcție de colector și mai mulți afluenți de pe un anumit areal; în altă ordine de idei desemnează suprafața de pe cuprinsul căreia se alimentează un râu (Buta, Pișotă 1975 145; Mac 1986, 98).

Planșa I – Harta cu zona geografică luată în discuție

amfiteatru a munților, dealurilor, podișurilor și câmpiilor este cea mai cunoscută și mai evidentă trăsătură a reliefului țării noastre (Mihăilescu 1969, 10). Masa muntoasă a Carpaților Românești închide ca zidurile unei cetăți o vastă regiune cunoscută în literatura de specialitate sub denumirea generică de Depresiunea Transilvaniei (Mihăilescu 1966, 23; Tufescu 1966, 43; Coteț 1973, 262; Posea și colab. 1974, 20; Geografia 1983, 615; fig.10.11.). Poziția sa centrală, în complexul teritorial al țării, îi conferă funcția de arie de convergență geografică pentru o serie de componente arhitecturale ale structurii reliefului României (Geografia 1987, 493).

Cursul Mureșului mijlociu, prin lărgimea luncii, sistemul de terase, bazinul hidrogeografic, alimentat de numeroși afluenți, și nu în ultimul rând prin importanța sa în economia regiunii, se impune ca o individualitate geografică aparte.

Este un fapt cunoscut că o componentă importantă a activității de modelare a râurilor o constituie eroziunea, văzută ca un proces creat de interacțiunea apei curgătoare cu patul său de curgere. Valea este forma principală, generală, creată prin eroziunea râurilor. Eroziunea laterală afectează malurile râurilor, variază în funcție de mai mulți factori, acționează de obicei prin turbionare și dă naștere la forme de relief precum: albia⁶, lunca⁷ și terasa⁸ (Posea și colab. 1976, 209-215; Lăzărescu 1980, 413-416).

Fundul culoarului Mureșului este larg (1-3 km), valea având secțiuni transversală (taie zonele cutate) de formă trapezoidală. Această caracteristică este oglindită și de numeroasele meandre – sinuoșități arcuite – care se formează în urma pantelor longitudinale mici. Mureșul traversează numeroase formațiuni de domuri brahianticlinale și cute marginale⁹. În locul traversării anticlinalelor, valea Mureșului se îngustează, panta longitudinală și viteza apei cresc, iar în sinclinale procesele se inversează și se observă aluvionări locale (Ujvari 1972, 302). Chiar dacă s-a constatat că nu există un factor dominant între cei identificați a favoriza meandrarea (vezi Ichim și colab. 1989, 250-256), s-au înregistrat opinii care susțin că meandrele nu sunt forme de

⁶ Prin albie se înțelege patul de scurgere a unei ape curgătoare la debite medii, inclusiv malurile care îl delimitează (Posea și colab. 1976, 216); aspectele geomorfologice ale albiei – dimensiunea, forma, panta – sunt date atât de debitul apei, cât și de natura și de cantitatea sedimentelor (Mac 1986, 124; Ichim și colab. 1989, 68-69).

⁷ Lunca este fâșia de teren care însoțește albia râului, se formează pe măsură ce râul intră în stadiul de echilibru – ia sfârșit adâncirea rapidă a albiei sale – este albia majoră, o formă de relief cu precădere holocenă, cu fizionomie și structură condiționată de schimbările intervenite în dinamica râurilor în postglaciar; deplasarea orizontală a albiei, formarea de meandre și translarea acestora spre exterior duc la calibrarea patului de meandrare, adică la formarea unei lunci, iar râul trece la maturitatea deplină. Este acoperită cu apă numai în timpul viiturilor (Strahler 1973, 418-419; Posea și colab. 1974, 189; 1976, 222; Buta, Pișotă 1975, 132; Mac 1996, 195).

⁸ Terasa fluvială are aspect de treaptă alungită, cu o desfășurare mai mult sau mai puțin continuă de-a lungul văii; după ce se formează lunca râului, aceasta se poate adânci, lăsând suspendată această treaptă de relief sub formă de terasă, iar prin caracteristicile lor reprezintă dovada cea mai grăitoare a intensității cu care rețeaua hidrografică a contribuit la prelucrarea reliefului. Cum eroziunea și acumularea se pot succeda ciclic, odată cu alternarea perioadelor climatice, consecința este că un râu este scos din profilul său în mai multe etape și drept urmare se înregistrează mai multe niveluri de terase, ferite de inundații; întregul proces se derulează prin reactivarea eroziunii într-o zonă îmbătrânită a râului (Strahler 1973, 424-425; Posea și colab. 1974, fig.66; Buta, Pișotă 1975, 133; Lăzărescu 1980, 422-423; Mac 1986, 123-124; 1996, 196).

⁹ Relieful "cutat" sau structura cutată presupune că stratele sunt dispuse ondulat; astfel anticlinalul desemnează o arcuitură convexă, în timp ce sinclinalul o arcuitură concavă (Posea și colab. 1976, 333; fig.243); vezi pentru mai multe detalii și I. Dumitrescu, Curs de geologie structurală, București, 1962.

acumulare, ci de eroziune și transport (Posea și colab. 1976, 219). În economia studiului nostru important este că Mureșul meandreează puternic pe lunca sa largă (vezi și Strahler 1973, 419-421; Buta, Pișotă 1975, 134; AlbaMon 1980, 21; Mac 1986, 132-139; 1996, 194), apărând astfel posibilitatea ca bucla interioară a meandrului să fie folosită pentru întemeierea de așezări omenești (Posea și colab. 1976, 221).

Împins de aluviunile râurilor cu obârșiile în Munții Trăscăului, Mureșul și-a săpat o luncă largă de mai mulți kilometri, cu terase dispuse inegal pe ambele maluri (Ilie 1958, 28; Coteț 1973; fig.127; Posea și colab. 1974, 169; vezi și Mac 1996, 195). Mureșul este însoțit de serii de terase care ajung la 8-9 nivele, prezentând deformări neotectonice și dezvoltări în funcție de tendințele tectonice ale regiunii. O astfel de acțiune continuă și în faza actuală a modelării, marcată de condițiile specifice postglaciarului, care au favorizat eroziunea laterală, acumularea și înălțarea patului de aluviuni. Fizionomia, extinderea și structura luncii Mureșului, este condiționată de modificările raportului dintre debitul solid și debitul lichid, de variațiile sezoniere și accidentale ale regimului de scurgere (Tufescu 1966, 199; Posea și colab. 1974, 253; Geografia 1983, 153).

Privit în ansamblu, Culoarul Mureșului se prezintă ca o arie depresionară, cu certe caractere subcarpatice (Tufescu 1966, 203). Culoarul Alba Iulia – Turda, clar delimitat de povârnișul vestic al Munților Trascău și Podișul deluros al Târnavelor, este o depresiune de contact dezvoltată în lungul Mureșului, o depresiune subcarpatică peritransilvană, cu două sectoare deosebite: Alba Iulia-Aiud (sudic) și Aiud-Turda (nordic). Între Alba Iulia și Aiud, culoarul depășește cu puțin 10 km, în timp ce sectorul nordic este cuprins integral în marea buclă a Arieșului (Mihăilescu 1966, 39-43; 1969, 89).

Rețeaua hidrografică. Înconjurată de lanțul Carpatic precum o coroană muntoasă, Depresiunea Transilvaniei preia bogatele resurse de apă ce izvorăsc din munți. Hidrografia acestei zone geografice este dominată de cursul mijlociu al Mureșului, care colectează toate râurile din teritoriul mai sus menționat (vezi Ujvari 1972, fig.107).

După ce izvorăște în apropierea comunei Izvorul Mureșului – aflată în Depresiunea Giurgeului – la o altitudine de 850 m, Mureșul parcurge 768 km din teritoriul României și prezintă un bazin hidrografic extins pe o suprafață de 27830 km². Cursul Mureșului a fost împărțit în mai multe sectoare¹⁰ (3), raportate la punctul de unde râul izvorăște și la zonele de relief pe care le străbate; fiecare are caractere hidrogeografice deosebite, între care sectorul ce udă Podișul Transilvaniei - Mureșul mijlociu - este cel mai întins și cu afluenții cei mai mari (Mihăilescu 1969, 201). Dacă în primul sector și în special în defileul Toplița – Deda, Mureșul are aspectul râurilor tipice de munte, în aval, valea Mureșului se lărgeste treptat, formând un culoar de eroziune larg în Depresiunea Transilvaniei, până la Alba Iulia (Ujvari 1972, 299; vezi și Buta, Pișotă 1975, 122). Un martor de eroziune avem la N de Alba Iulia – Dealul Bilag, altitudine 400-438m – în jurul căruia a divagat albia Ampoiului (Posea 1969, 121; Coteț 1973, 273).

¹⁰ Este cunoscută și o altă clasificare (vezi Ujvari 1972, 299).

Cei mai importanți afluenți de pe partea dreaptă a Mureșului sunt Arieșul, Aiudul, Geoagiul, Valea Teiușului, Valea Gălzii, Cricăul, Ampoiul, Vințul; alți afluenți, mai puțin însemnați, care coboară din Munții Apuseni, au caracter torențial. Pe partea stângă, Mureșul primește Târnava - după ce la Blaj Târnava Mare confluează cu Târnava Mică - Sebeșul, Pianul, Cugirul, Streiul și alte râuri de mai mică importanță.

Ca și tip de alimentare, predominant este cel nivo-pluvial cu alimentare subterană moderată. Mureșul face parte din clasa apelor bicarbonate, cu mineralizare mijlocie, cuprinsă între 200-500 mg/l (Ujvari 1972, 336; Buta, Pișotă 1975, 190; 264; fig.204).

Dacă scurgerea medie a Mureșului este de 5,8 l/s/km² (Buta, Pișotă 1975, 221), cu o cădere de 0,75 m/km (Ujvari 1972, 302), în sectorul său mijlociu panta de scurgere este mică - 65 m la 100 km - iar debitul mediu este de 100 m³/sec. la Alba Iulia (Posea și colab. 1974, 177; AlbaMon 1980, 21). Avem și un debit maxim, determinat la valoarea de 2192 m³/s (Ujvari, 1972, 329; AlbaMon 1980, 22). S-a înregistrat o temperatură maximă a apei la Alba Iulia de 29-30 °C; în schimb, pentru anotimpul rece s-a constatat că gheața nu prezintă probleme deosebite în regimul Mureșului și afluenților săi (Ujvari 1972, 334).

De-a lungul timpului, din cauza precipitațiilor abundente, a topirii zăpezilor în munți și a pantei mici de scurgere, Mureșul a ieșit de mai multe ori din albie, inundând lunca minoră și majoră. (vezi și Lăzărescu 1969, fig.4.7.)

Clima. Dacă până nu demult perioada postglaciară era privită doar ca o etapă caldă, de optim climatic¹¹ (Posea și colab.1974, tab.2), cele mai noi cercetări privind paleoclimatul, scot în evidență faptul că sfârșitul Pleistocenului în țara noastră s-a caracterizat prin alternarea unor oscilații climatice, în sensul că perioadele de ameliorare climatică au fost succedate de scurte etape de răcire. S-a constatat astfel că, în Holocen, clima a fost mai complexă decât s-a crezut, o soluție la care s-a recurs fiind operarea cu o periodizare după arborii ce predominau în intervalele de timp respective în zona montană. Oricum, oscilațiile climatice au fost suficient de intense pentru a influența evoluția diferitelor culturi preistorice. (Ilie 1967, 69-70; Cârciumar, Tomescu 1994, fig. 7; Cârciumar 1996, 25-27; 1999, 139-141).

În prezent, trebuie semnalate în climă pătrunderea relativ ușoară, de-a lungul Mureșului, pe fondul influențelor vestice în circulația atmosferică, a maselor de aer de tip atlantic, ca și fenomenul de föhn, sesizabil atât în modificarea regimului termic, cât și în reducerea cantitativă a precipitațiilor (Tufescu 1966, 203; Mihăilescu 1966, 43; Atlasul 1974, 54; Geografia 1987, 624).

O altă particularitate climatică o constituie frecvența inversiunilor termice (cu precădere în anotimpul rece), generatoare de cețuri dense, valori medii multianuale ale temperaturii coborâte pentru luna ianuarie (-4° C) și extreme negative absolute remarcabile (-31,8° C la Alba Iulia). Izotermele lunii iulie sunt în bazinul Mureșului mijlociu de 20° C, iar temperatura medie anuală este 9 – 10° C (Tufescu 1966, 203; Mihăilescu 1966, 43; Atlasul 1974, 53; AlbaMon 1980, 20).

¹¹ Noțiunea de "optimum climatic postglaciar" a devenit confuză și ca tare trebuie eliminată (cf. Cârciumar 1996, 27).

Precipitațiile. În sectorul luat în discuție cad în medie 600 mm pe an (Tufescu 1966, 203; Mihăilescu 1966, 43; Ujvari 1972, 326; Atlasul 1974, 53; Ujvari și colab. 1982, 34-45). Pentru zona Alba Iulia avem medii anuale de 519,3 mm (Sorocovschi 1996, tab.3). Vânturile dominante sunt cele de vest, nord-vest și sud-vest, cu viteze medii de 3,5 m/s (AlbaMon 1980, 21). Asociate efectului de föhn, vânturile determină în general creșterea temperaturii aerului, înseninarea cerului, scăderea precipitațiilor și implicit o desprimăvărare mai timpurie în toată valea Mureșului, cu efecte benefice în economia zonei. Luând în calcul toate aceste caracteristici climatice, putem conchide că spațiul geografic supus atenției noastre are o climă tipică dealurilor și podișurilor cu altitudini cuprinse între 200-600 m (Atlasul 1974, 54).

Vegetația. Pe baza studiilor sporo-polinice efectuate de E. Pop, s-a recurs la o reconstituire a vegetației în Holocen, fiind stabilite fazele de evoluție specifice României. Conform acestei reconstituiri, perioada neoliticului se derulează de-a lungul “fazei molidului cu alun și stejar amestecat”, (Posea și colab. 1974, tab.2; Chiriță și colab. 1981, 155; Cârciumar 1996, 18-22; tab.1).

În distribuția geografică a vegetației, principalele trăsături ale învelișului vegetal sunt condiționate de variațiile căldurii și umidității. Bazinul Mureșului mijlociu adăpostește o vegetație pe care o putem grupa în subetajul gorunului și zona stejărețelor (Roșu 1973, 133).

Păduri amestecate de fag (*Fagus sylvatica*) și gorun (*Quercus polycarpa*), incluse în prima grupă, predomină în cadrul vegetației arborescente. Le întâlnim în asocieri cu teiul (*Tilia cordata*), alunul (*Corylus avellana*), ulmul (*Ulmus procera*), frasinul (*Fraxinus excelsior*), carpenul (*Carpinus betulus*), paltinul (*Acer planoides*), stejarul pufos (*Quercus pubescens*), pinul negru (*Pinus nigra*), formând așa-numitele șleauri de deal cu gorun și fag. Arinul negru (*Alnus gentinosa*) și arinul alb (*Alnus incana*) cresc cu deosebire în lunca Mureșului. Arealul pădurilor de gorun cunoaște o întindere apreciabilă și delimitează acest etaj de zona pădurilor de stejar.

Distingem în bazinul Mureșului mijlociu și o zonă nemorală (a pădurilor de stejar), în care datorită influenței climatului regional, compoziția floristică este diversă. Astfel, stejarul mezofil, de proveniență europeană (stejarul pedunculat – *Quercus robur*) este caracteristic pentru acest spațiu geografic. Se adaugă pădurile de cer (*Quercus cerris*), și gărniță (*Quercus frainetto*) – stejari submezofili – termofili, de proveniență sud-est europeană – cu o răspândire remarcabilă în culoarul Mureșului. Cele două specii se găsesc de obicei împreună, uneori însoțite de tei, frasin, arțar (*Acer platanoides*) și măr pădureț (*Malus silvestris*) (Roșu 1973, 133-134; Atlasul, 1974, 56; vezi și Chiriță și colab. 1981, 169-196; Harta forestieră a României). Pentru întreg spațiul geografic dominat de cursul mijlociu al Mureșului, vegetația ierboasă este în mare parte cea de făgete, cu accentuarea extensiunii gramineelor.

Solurile. Generate de interacțiunea dintre litosferă și biosferă, puternic depedente de condițiile climatice, se constituie într-un element al cadrului natural prin excelență dinamic, aflat în continuă evoluție. Pedogeneza presupune – ca o condiție obligatorie – existența unui strat superficial de rocă, iar în funcție de proprietățile acesteia avem soluri acide, neutre sau slab alcaline (Roșu, Ungureanu 1977, 137-139). Ne gândim și la cei mai importanți factori pedologici: organisme, clima, relieful, apa, timpul (Puiu 1980, 8-17).

În tratarea solurilor, se evidențiază marea varietate a acestora (Puiu 1980, fig.9.1.). Ca urmare, pentru partea dreaptă a Mureșului, sunt caracteristice aluviunile și solurile aluviale, dar și rendzinele, embaziomurile și solurile brune. În stânga Mureșului întâlnim cernoziomuri levigate. Revărsările repetate ale Mureșului au dus la apariția solurilor aluvionale, care sunt cele mai noi soluri. Ca o notă aparte, în zona Albei Iulii, pe ambele maluri ale Mureșului, constatăm existența unor soluri argiloiluviale brune podzolice și a solurile silvestre submontane (Atlasul 1974, 57; Roșu, 1973, 160; vezi și Puiu 1980, 200-249).

Resursele naturale. Interacțiunea dintre factorii de mediu și habitat. Când luăm în discuție resursele naturale, vom face referire cu predilecție doar la acelea ce au prezentat importanță pentru omul preistoric și nu la resursele de interes actual. Dintre resursele naturale de subsol amintim sarea gemă de la Ocna Mureș, cuprul de la Deva, minereurile de plumb și zinc de la Săcărâmb, travertinul de la Banpotoc. De mare importanță erau luturile și argilele din văile apelor curgătoare, precum și de pe terasele Mureșului, necesare atât pentru confecționarea ceramicii, obținerea coloranților naturali folosiți la ornamentarea prin pictare a vaselor ceramice, dar și a platformelor și pereților locuințelor de suprafață, a vetrelor și cuptoarelor. Argilă cu proprietăți plastice este identificată în cantități apreciabile la Ciugud, Drâmbar, Obreja, Gârbova (Ilie 1958, 241-250; Harta 1989). Nu s-au identificat zăcăminte de silex în spațiul geografic supus atenției noastre, însă știm că silexul de tip "bănățean", - materia primă din care s-au confecționat unelte și de către purtătorii culturii Petrești, găsite în cantități considerabile în așezările din bazinul Mureșului – provine în principal din zona Munții Poiana Ruscă, așadar dintr-un areal imediat învecinat (Comșa 1971, 15-18; vezi și fig.1). Nu excludem posibilitatea unor schimburi având drept obiect acest tip de silex între petreșteni și comunitățile turdășene din bazinul Mureșului mijlociu (Paul 1992, 39).

Resursele naturale de suprafață au constituit desigur unul din motivele principale pentru care comunitățile umane din diversele epoci istorice și-au durat așezări în această zonă. Purtătorii culturii Petrești – asemănător comunităților umane cucuteniene sau gumelnițene – fac parte din populațiile cu vechi tradiții de civilizație "agrară", sedentare (Aldea 1974, 47; Paul 1961, 118; 1965a, 18; 1973, 54; 1992, 108, 135). Solurile fertile de pe terasele Mureșului s-au pretat la cultivarea plantelor, cu precădere a cerealelor, dintre care avem documentată specia *triticum monococcum* (Paul 1992, 133), situație pe care o întâlnim și pentru alte culturi neo-eneolitice (Comșa 1987, 69-74; Dumitrescu, Vulpe 1988, 22-23; Monah 1994, 81-84; vezi și Cârțumaru 1996, 156-159). Mărturie în acest sens stau săpăliși de corn de cerb sau seceri din os de bovidu, precum și numeroasele rășnițe, frecătoare și zdrobitoare descoperite în așezările Petrești, utilizate pentru zdrobirea grăunțelor. Se adaugă vasele de provizii, paietele tocate din compoziția pastei ceramice. Pajiștile din lunca Mureșului au oferit masa vegetală necesară pentru practicarea cu bune rezultate a celei de-a doua ocupații de bază, creșterea animalelor (Paul 1992, 43-44; 133). În planul culturii spirituale, dovada apartenenței acestor comunități la modul de viață neo-eneolitic este reflectată pregnant de plastica petreșteană - antropomorfă și zoomorfă - legată atât de cultul fecundității și fertilității, specific civilizațiilor agricole, cât și de procesul de cristalizare a gintei patriarhale, apărut pe fondul prefacerilor de ordin social-economic din epoca eneolitică (Paul 1992, 97-103; Pl. L-LI; Gimbutas 1997, 44).

Dacă privim pădurea drept cea mai complexă comunitate de viață vegetală și animală, ca pe un ecosistem terestru peren (Chiriță și colab. 1981, 23), atunci menționarea sa ca un uriaș rezervor de resurse naturale se impune în mod obligatoriu. Cu siguranță că în preistorie, zona geografică supusă atenției noastre era mult mai bine împădurită. În prezent, coeficientul mediu de împădurire în bazinul Mureșului este de 15,2% (Sorocovschi 1996, 43; tab.6).

Dezvoltarea treptată a utilizării litice, creșterea complexității tipologice a acestuia, trebuie văzută în contextul activității de procurare și prelucrare a lemnului, ca o consecință directă a procesului de defrișare. Lemnul a fost exploatat cu intensitate atât pentru construcția de locuințe, pentru confecționarea diverselor unelte, dar și pentru încălzit în perioada rece. Fără a intra în detaliile și controversele problemei, este un fapt cert că purtătorii culturii Petrești utilizau din plin lemnul – chiar bușteni de mari dimensiuni – ca materie primă indispensabilă pentru ridicarea locuințelor de suprafață cu platformă (Paul 1967, 3-24; 1992, 26-37; Pl. XII-XIII; Dumitrescu 1968, 389-395).

Tot pădurea oferea și vânatul, ce avea pentru omul preistoric o importanță deosebită, dacă luăm în considerare pe de o parte carnea (Haimovici, Man 1986, 337), iar pe de alta materiile prime în care se transformau pielea, blana sau - după caz - osul și cornul. Amploarea luată de meșteșugurile casnice în cadrul așezărilor culturii Petrești din bazinul Mureșului mijlociu, trebuie pusă în strânsă legătură cu valorificarea superioară a acestor materii prime de origine animală.

Analizele paleo-faunistice scot în evidență cu tot mai multă claritate că triburile neolitice - mai ales într-un habitat precum cel supus atenției noastre - acordau încă o importanță apreciabilă vânătorii, plasată ca a treia ocupație productivă, după cultivarea plantelor și creșterea animalelor. Pentru fiecare stațiune în parte, raportul dintre speciile domestice și cele sălbatice diferă, fără a se pune însă în discuție faptul că prima categorie este predominantă (Comșa 1982-1983, 78-83; Luca 1997, 87).

Ca o expresie a noilor impulsuri impuse de cercetarea interdisciplinară, suntem martori în ultimii ani la înmulțirea spectaculoasă a studiilor de arheozoologie. Drept urmare, primim tot mai multe informații concrete legate de dimensiunile comportamentului uman față de animale, de legătura dintre animal și ecosistem, aspectele economiei alimentare, existența unor persoane specializate în tranșarea animalelor pentru consum, sezonalitatea unor așezări privită din perspectiva resturilor osteologice identificate, dar și de estimarea vârstei de sacrificare a animalelor, văzută – de ce nu – ca strategie economică a comunității respective și desigur, de practicile rituale (Bolomey 1979, 6-9; El Susi 1995, 42-43; 1996, 9-14; 145-150; Udrescu, Bejenaru, Hrișcu 1999, 17-35). Inconveniente sunt legate în mod fatal atât de restricțiile impuse de stadiul actual al cercetărilor, cât și de faptul că eşantioanele de faună rezultate de pe urma săpăturilor cuprind doar speciile ce au prezentat importanță economică pentru omul neolitic sau pur și simplu de eventuale obiceiuri din așezare cu privire la depozitarea resturilor menajere.

Studiile dedicate faunei din așezările neolitice ne arată că dintre animalele domestice predomină bovinele, ovicaprinele și suinele (Necrasov 1965, 28-29; Necrasov, Haimovici 1966, 103; Bulai-Știrbu 1984, 45-47; Haimovici, Man 1986, tab.1; Comșa 1963, 14; 1987, 80; 1993, 14-15; 1996, 266-269; El Susi 1987, 45-50; 1989-1993, 187-191; 1989-1993a, 333-335; Rusu 1995, 191-196; 1995a, 500-503; Lazarovici, Maxim

1995, 31-37; 164-166; El Susi, Rusu 1995, 182-185; Bindea, Sângerean 1996, 482-506; Luca 1997, 88; vezi și Kalicz, Raczky 1991, 26) în timp ce în cazul animalelor sălbatice se detașează prin frecvența întâlnită cerbul, mistrețul, căprioara, iepurele, bourul, lupul, vulpea, (Comșa 1982-1983, 78-81; fig. 3; 1987, 84; 1996, 269-272; El Susi 1987, 51-52; 1989-1993a, 191-194; 1996, 191-193; Haimovici, Man 1986, 336; Lazarovici, Maxim 1995, 166; El Susi, Rusu 1995, 186-187), dar și galinacee (Kessler 1989-1993, 206-208). Dintre mamiferele sălbatice, se pare că cerbul era cel mai răspândit în neo-eneoliticul de la noi, motiv pentru care această perioadă mai este numită și epoca cerbului (El Susi 1996, 181, 193). Rămâne de lămurit relația animal domestic-sălbatic, încă dificil de stabilit (Bolomey 1976, 472), după cum neclară este și domesticirea calului pentru neoliticul mijlociu (Necrasov, Haimovici 1966, 105-107; Vlassa 1978, 46-47; Haimovici, Man 1986, 337; Comșa 1987, 81; Dumitrescu, Vulpe 1988, 23; IstRom 1995, 33, El Susi, 1996, 128).

În cazul așezărilor petreștene din bazinul Mureșului mijlociu, analize paleo-faunistice nu deținem până în momentul de față, cu toate că au fost recoltate mari cantități de resturi osteologice (Comșa 1982-1983, 80-81; Paul 1992, 133); “industria” osului și cornului este însă comparabilă cu cea din așezări aparținând purtătorilor altor culturi neo-eneolitice din zone învecinate (Berciu, Berciu 1949, fig. 13, 7-15; Paul 1992, Pl. XVII; vezi și Bolomey, Marinescu-Bâlcu 1988, fig. 1-11; Lazarovici, Kalmar 1987, fig. 8; 1988, fig. 17-18; Lazarovici, Maxim 1995, fig. 25, 27; Luca, El Susi 1988, fig. 1-2; Mazăre 1997, Pl. I-VI).

Nu poate fi omisă importanța Mureșului ca magistrală navigabilă, dacă ne gândim că luciul de apă permitea transporturi de la distanțe apreciabile și în bune condițiuni cu ajutorul plutelor. Iar peștele, aflat în mari cantități, completa hrana oamenilor. Descoperirea unor greutăți de lut poate fi legată de practicarea pescuitului cu ajutorul plaselor.

Așezările aparținând culturii Petrești din bazinul Mureșului mijlociu.

Atunci când ne gândim la ospitalitatea unei zone, luăm în calcul adăpostul față de curenții aerieni, factorul geohidrologic și geoclimatic, fertilitatea solurilor, distanța de principalele surse de materii prime. Prin schițarea în rândurile de mai sus a cadrului geografic a bazinului Mureșului mijlociu, putem afirma că acest areal însumează atributele mai sus-menționate. Am obținut de asemenea un tablou relevant cu privire la oportunitățile de habitat oferite comunităților purtătoare ale culturii Petrești.

Considerăm ca pertinentă afirmația potrivit căreia specificul geo-climatic al acestei zone nu putea fi în epoca neo-eneolitică foarte diferit de cel din zilele noastre. Desigur că defrișările masive – spre exemplu – din perioadele istorice ulterioare au produs unele efecte – sesizabile în climă – dar în ansamblu, nu putem vorbi de deosebiri esențiale. Plecând de la teoria – verificată de atâtea ori prin cercetări arheologice – conform căreia triburile neo-eneolitice aveau drept regulă de bază în amplasarea așezărilor, apropierea de o sursă de apă, putem afirma, fără teama de a greși, că bazinul Mureșului a reprezentat un areal propice locuirii, mai mult, a fost o zonă căutată pentru întemeierea de așezări. (Paul 1992, 16-17).

Civilizația creată de purtătorii culturii Petrești reprezintă pentru neo-eneoliticul Transilvaniei un fenomen original și complex, cu o întindere teritorială remarcabilă. Cunoscută cu precădere datorită ceramicii pictate – fapt ce constituie fără îndoială o

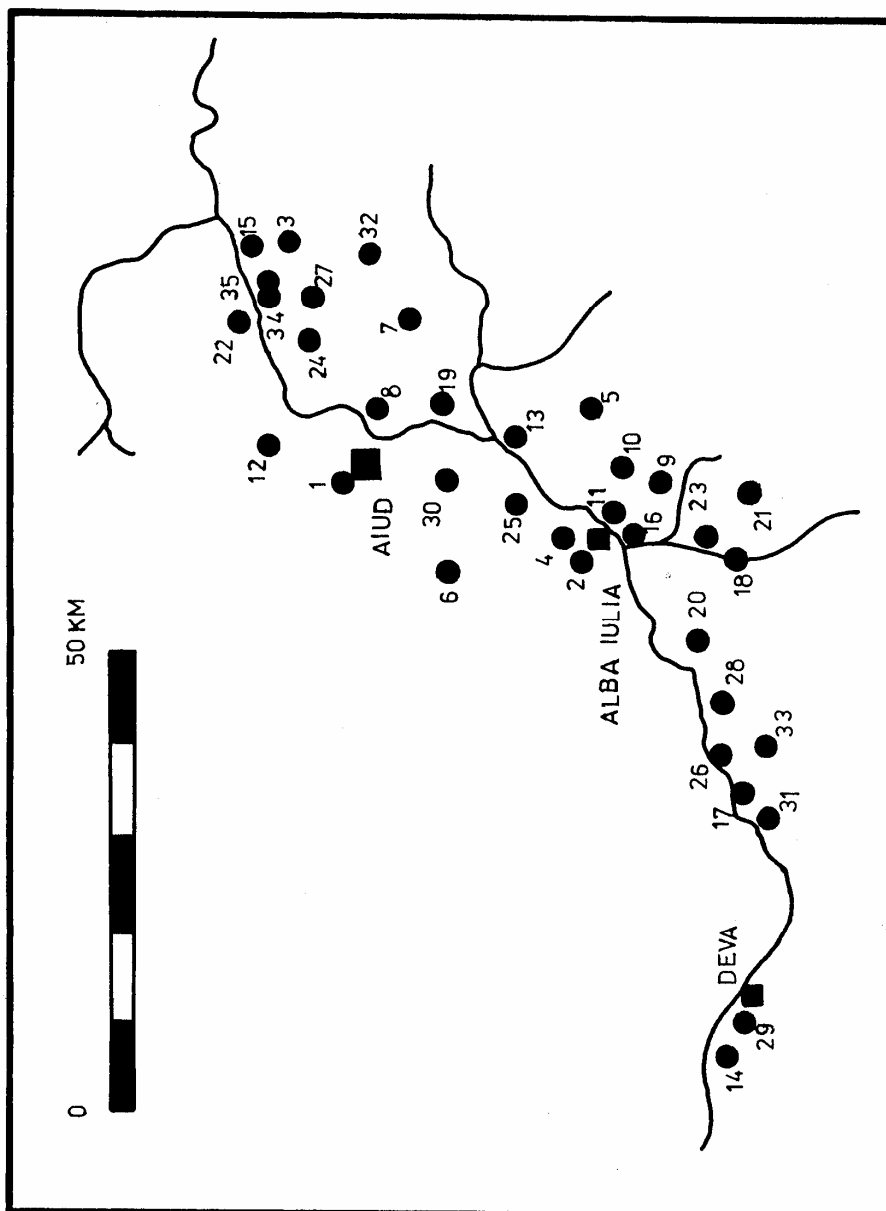
dovadă indubitabilă a nivelului de civilizație atins de purtătorii acestei culturi – acest artefact este important deoarece contribuie în mod hotărâtor la delimitarea ariei de răspândire a comunităților petreștene.

Monografia culturii Petrești ia în discuție nu mai puțin de 62 de așezări, situate exclusiv în interiorul arcului carpatic și reflectă stadiul cercetărilor în momentul elaborării sale (Paul 1992, 16; Pl. I 1, 2); dintre acestea, nu mai puțin de 23 de stațiuni sunt documentate arheologic în bazinul Mureșului mijlociu (vezi și Paul 1981, abb.1; RepAlba 1995, 223-224; Pl. 29). Extinderea cercetărilor au permis identificarea de noi așezări Petrești, atât spre N-E, în jud. Mureș (Lazăr 1995, Pl. VII; Maxim 1999, 102-103; Pl. XXII), cât mai ales în V și S-V țării (Lazarovici 1979, 166-167; Drașovean, Rotea, 1986, 20; Drașovean, Luca 1990, 16; Drașovean 1991a, 66; 1993, fig.1; 2-12; 1994, fig.1). Cea mai recentă sinteză ce tratează neo-eneoliticul Transilvaniei, completează la 133 lista localităților cu descoperiri aparținând culturii Petrești (Maxim 1999, fig. 166).

Nu intenționăm să abordăm delicata problematică ridicată de geneza și dezvoltarea culturii Petrești (vezi în acest sens IstRom 1960, 65, 70; Vlassa 1961, 22-23; 1962, 24-25; 1976, 127-138; Berciu 1961, 21-25; Paul 1962, 200-201; 1965, 294-300; 1968, 43-51; 1969, 59, 62-63, nota 47; 1970, fig.6; 1992, 7-21, 117-132, 120, nota 30; Dumitrescu 1966, 436-438; Petrescu-Dâmbovița 1969, 13-14; Dumitrașcu, Tăutu 1971, 52-53; Lazarovici 1987, 38-40; Drașovean 1993, 20-22; 1996, 84-86, 93-100; Luca 1999, 15). Ne limităm doar a spune că postularea tezei conform căreia “descoperirile petreștene din Banat constituie o etapă anterioară celor mai vechi descoperiri Petrești A din Transilvania și care în urma unui proces migraționist – jalonat de materialele unor așezări din valea Mureșului – pătrund în interiorul arcului carpatic și vor da naștere culturii Petrești” (Drașovean 1996, 86), a fost întâmpinată cu rezerve (Luca 1997, 75, nota 372). Paralelismul Vinča C – Petrești (Drașovean 1991, 210; 1991a, 66; 1994, 424-425) a fost reconfirmat sub forma Vinča C1 – Petrești A/Grup Foeni (Drașovean 1996, 86). Ideea mai veche a originii sudice a culturii Petrești (Schroller 1933, 25-30; Marinescu-Bâlcu 1975, 495), reluată de Fl. Drașovean sub forma penetrării comunităților purtătoare ale culturii spre Transilvania prin Banat, nu a găsit încă susținători (vezi și Paul 1992, 121-125). În sens invers, purtătorii culturii Petrești au pătruns sporadic și în Banat, utilizând drept culoar valea Mureșului (Dumitrescu, Vulpe 1988, 36).

Ca rezultat al cercetărilor întreprinse în ultimii ani, prezentăm un repertoriu al punctelor cu descoperiri aparținând culturii Petrești din bazinul Mureșului mijlociu, în număr de 35 (Planșa II). Un bogat material arheologic – cu precădere ceramică pictată – ilustrează așezări precum: Ciuguzel (7), Ciumbrud (8), Noșlac (15), Oarda de Jos (16), Teiuș (30) (Gligor 1996, 32-62; Pl. VI-XXI). O concluzie importantă ce rezultă din studierea materialului este că – fără excepție – aceste așezări se încadrează în fazele A-B și B de dezvoltare a culturii.

Data fiind disponerea acestora de o parte și de alta a Mureșului, afirmația potrivit căreia comunitățile purtătoare ale culturii Petrești preferau terasele din imediata apropiere a cursurilor de apă în principal, precum și versantele domoale și însorite ale dealurilor din preajmă (Paul 1969, 37; 1992, 17-18; Gimbutas 1997, 33), corespunde pe deplin cu situația din teren întâlnită în cazul așezărilor din bazinul Mureșului mijlociu.

Planșa II : Harta localităților cu descoperiri sau așezări aparținând culturii Petrești din bazinul Mureșului mijlociu

Caracteristic fazei A-B din evoluția culturii Petrești este înmulțirea și mărirea densității așezărilor, precum și roirea acestora, fapt ce conduce la extinderea ariei de răspândire a culturii. După I. Paul, acest fenomen își găsește materializarea în constituirea de așezări “perechi” la distanțe de doar câțiva kilometri una de alta (Paul 1992, 18). Descoperirea de către noi a așezării de la Oarda de Jos, la mică distanță de așezările Petrești de la Lumea Nouă și Limba, ne conduce la ideea că ne găsim în fața unei situații asemănătoare.

Un exemplu elocvent de așezare petreșteană situată în imediata apropiere a Mureșului avem la Ciurbrud (Gligor 1996, 38-43, Pl.VI-VII; Badea, Căstăian, Coza, Gligor, Istrate, Petriș 1996, 36-42). Amplasarea într-o zonă deschisă, lipsită de orice apărare, sugerează inexistența unei amenințări directe și permanente, denotă în același timp locuirea densă, preocuparea membrilor comunității pentru valorificarea resurselor naturale oferite de zonă.

În prezent suntem în măsură să confirmăm faptul că procesul de difuziune a ariei culturii Petrești s-a derulat în detrimentul culturii Turdaș, în mod treptat, pe un palier de timp apreciabil,

perioadă în care s-a constatat un proces de conviețuire, reflectat prin influențele reciproce. Bazinul Mureșului mijlociu este martorul unei puternice presiuni demografice, în urma căreia triburile petreștene vor ocupa spații întinse, locuite anterior de comunitățile turdășene (Paul 1992, 18-20).

Încheiem cu precizarea că indiferent de epoca istorică, mediul – realitate înconjurătoare – se constituie, în afara ansamblului de elemente materiale, în ecoul psihic al legăturilor comunității umane cu locul. Fiecare peisaj degajă o atmosferă specifică și nu exagerăm spunând că există o interacțiune continuă între comunitate și mediu, bazată pe legături ce se perpetuează în timp, tradiții în organizarea productivă a terenurilor și nu în ultimul rând, pe grija față de natura dădătoare de viață.

MIHAI GLIGOR

LISTA PRESCURTĂRILOR BIBLIOGRAFICE

Aldea 1974	-I. Al. Aldea, “Altarul” magico-ritual descoperit în așezarea neolitică de la Ghirbom (com. Berghin, jud. Alba), în <i>Apulum</i> , XII, 1974, 40-47.
Badea, Căstăian, Coza, Gligor, Istrate, Petriș 1996	-A. Badea, M. Căstăian, M. Coza, M. Gligor, V. Istrate, D. Petriș, <i>Sondaje stratigrafice la Ciurbrud</i> , în <i>BCȘS</i> , 2, 1996, 27-46.
Berciu, Berciu 1949	-D. Berciu, I. Berciu, <i>Cercetări și săpături arheologice în anii 1944-1947</i> , în <i>Apulum</i> , III, 1949, 1-43.
Berciu 1961	-D. Berciu, <i>Contribuții la problema neoliticului în România în lumina noilor cercetări</i> , București, 1961.
Bindea, Sângerean 1996	-D. Bindea, C. Sângerean, <i>Câteva observații asupra materialului faunistic de la Cheile Turzii – Peștera Ungurească</i> , în <i>AMN</i> , 33, 1, 477-509.
Bolomey 1976	-A. Bolomey, <i>Pe marginea analizei arheoosteologice a materialului de la Cârcea – Dolj</i> , în <i>SCIV</i> , 27, 4, 1976 465-475.
Bolomey 1979	-A. Bolomey, <i>Gospodărirea animalelor în așezarea neolitică de la Fărcașu de Sus</i> , în <i>SCIV</i> , 30, 1, 1979, 3-18.
Bolomey, Marinescu-Bâlcu, 1988	- A. Bolomey, S. Marinescu-Bâlcu, <i>Industria osului și cornului în așezarea cucuteniană de la Drăgușeni-Ostrov</i> , în <i>SCIV</i> , 39, 4, 1988, 331-353.

- Bulai-Știrbu 1984 - M. Bulai-Știrbu, *Studiul resturilor de faună neolitică din stațiunea Tăualaș*, în *AMN*, XXI, 1984, 45-48.
- Buta, Pișotă, 1975 - I. Buta, I. Pișotă, *Hidrologie*, București, 1975.
- Cârciumaru 1996 - M. Cârciumaru, *Paleoetnobotanica*, Iași, 1996.
- Cârciumaru 1999 - M. Cârciumaru, *Evoluția omului în cuaternar*, București, 1999.
- Cârciumaru, Tomescu 1994 - M. Cârciumaru, Al. Tomescu, *Palinologia. Aplicațiile ei în arheologie*, București, 1994.
- Chiriță și colab. 1981 - C. Chiriță, N. Doniță, D. Ivănescu, I. Lupe, I. Milescu, V. Stănescu, I. Vlad, *Pădurile României. Studiu monografic*, București, 1981.
- Ciută 1996 - M. Ciută, *Influența factorilor de mediu asupra habitatului din neoliticul timpuriu în Depresiunea Brașovului*, în *Corviniana*, II, 1996, 9-19.
- Comșa 1963 - E. Comșa, *Unele aspecte ale aspectului cultural Aldeni II*, în *SCIV*, XIV, 1, 1963, 7-26.
- Comșa 1971 - E. Comșa, *Silexul de tip "bănățean"*, în *Apulum*, IX, 1971, 15-19.
- Comșa 1982-1983 - E. Comșa, *Vânătoarea în timpul epocii neolitice de pe întinsul Transilvaniei, Banatului și Crișanei*, în *Sargeția*, XVI-XVII, 1982-1983, 77-85
- Comșa 1987 - E. Comșa, *Neoliticul pe teritoriul României. Considerații*, București, 1987.
- Comșa 1993 - E. Comșa, *Creșterea animalelor domestice în cursul epocii neolitice pe teritoriul Banatului*, în *Analele Banatului*, II, 1993, 13-18.
- Comșa 1996 - E. Comșa, *Ocupațiile principale ale comunităților culturii Cucuteni din România*, în *Cucuteni aujourd'hui*, Bibliotheca Memoriae Antiquitatis, II, Piatra Neamț, 1996, 263-276.
- Coteț 1973 - P. Coteț, *Geomorfologia României*, București, 1973.
- Drașovean, Rotea 1986 - Fl. Drașovean, M. Rotea, *Așezarea neolitică de la Șoimuș. Contribuții la problemele neoliticului târziu din S-V Transilvaniei*, în *Apulum*, XXIII, 1986, 9-24.
- Drașovean, Luca 1990 - Fl. Drașovean, S. A. Luca, *Considerații preliminare asupra materialelor neoneolitice din așezarea de la Mintia (com. Vețel, jud. Hunedoara)*, în *SCIV*, 41, 1, 1990, 7-17.
- Drașovean 1981 - Fl. Drașovean, *Cultura Starčevo-Criș în bazinul Mureșului mijlociu*, în *Apulum*, XIX, 1981, 33-44.
- Drașovean 1991 - Fl. Drașovean, *Connections between Vinča C and Tisa, Herpály, Petrești and Bucovăț cultures in northern Banat*, în *Banatica*, 11, 1991, 209-212.
- Drașovean 1991a - Fl. Drașovean, *Cultura Vinča, fazele C și D, în Banat, în Cultura Vinča în România*, Timișoara, 1991, 59-66.
- Drașovean 1993 - Fl. Drașovean, *Cultura Petrești în Banat*, în *Studii de Istorie a Banatului*, XVI, 1993, 1-43.
- Drașovean 1994 - Fl. Drașovean, *The Petrești culture in Banat*, în *Analele Banatului*, III, 1994, 139-170.
- Drașovean 1994a - Fl. Drașovean, *Die Stufte Vinča C im Banat*, în *Germania*, 72, 1994, 2, 409-425.
- Drașovean 1996 - Fl. Drașovean, *Cultura Vinča târzie (faza C) în Banat*, în *BHAB*, I, Timișoara, 1996.
- Dumitrașcu, Tăutu 1971 - S. Dumitrașcu, N. Tăutu, *Ceramica neolitică pictată descoperită la Oradea-Loșia*, în *Crisia*, 1, 47-53.
- Dumitrescu 1966 - H. Dumitrescu, *Câteva probleme legate de cultura Petrești*, în *SCIV*, 17, 3, 1966, 433-444.
- Dumitrescu 1968 - Vl. Dumitrescu, *Cu privire la platformele de lut ars ale locuințelor unor culturi eneolitice*, în *AMN*, V, 1968, 389-395.

- Dumitrescu, Vulpe 1988 - Vl. Dumitrescu, Al. Vulpe, *Dacia înainte de Dromihete*, București, 1988.
- El Susi 1985-1986 - G. El Susi, *Analiza materialelor faunistice provenite din așezările Starčevo-Criș de la Gornea-Locurile Lungi și Moldova Veche-Rât (jud. Caraș-Severin)*, în *AMN*, XXII-XXIII, 41-50.
- El Susi 1987 - G. El Susi, *Economia animalieră a comunității vinciene timpurii de la Gornea-Căunița de Sus*, în *Banatica*, IX, 1987, 43-52.
- El Susi 1989-1993 - G. El Susi, *Studiul faunei din așezarea neolitică de la Iclod (jud. Cluj)*, în *AMN*, 26-30, I/1, 1989-1993, 187-204.
- El Susi 1989-1993a - G. El Susi, *Studiul faunei din așezarea neolitică de la Livada (jud. Cluj)*, în *AMN*, 26-30, I/2, 1989-1993, 333-336.
- El Susi 1995 - G. El Susi, *Economia animalieră a comunităților neo-eneolitice de la Parța*, în *Banatica*, 13, I, 1995, 23-51.
- El Susi, Rusu 1995 - G. El Susi, D. Rusu, *Raport preliminar asupra materialului faunistic din așezarea neolitică timpurie de la Gura Baciului (jud. Cluj)*, în *AMN*, 32, I, 1995, 181-189.
- El Susi 1996 - G. El Susi, *Vânători, pescari și crescători de animale în Banatul mileniilor VI î.Ch. – I d.Ch.*, în *BHAB*, III, Timișoara, 1996.
- Gimbutas 1997 - M. Gimbutas, *Civilizația Marii Zeițe și sosirea cavalerilor războinici*, București, 1997.
- Gligor 1996 - M. Gligor, *Aspecte ale culturii Petrești din valea Mureșului mijlociu*, Lucrare de licență, Alba Iulia, 1996.
- Haimovici, Man 1986 - S. Haimovici, V. Man, *Studiu preliminar al faunei aparținând culturii neolitice Turdaș descoperită în așezarea de la Zau de Câmpie (jud. Mureș)*, în *SCIV*, 37, 4, 1986, 333-337.
- Ichim și colab. 1989 - I. Ichim, M. Radoane, D. Bătuca, D. Duma, *Morfologia și dinamica albiilor de râuri*, București, 1989.
- Ilie 1958 - M. Ilie, *Podișul Transilvaniei*, București, 1958.
- Ilie 1967 - M. Ilie, *Epocile geologice ale Pământului*, București, 1967.
- Kalicz, Raczky 1991 - N. Kalicz, P. Raczky, *Le neolitique recent de la region de la Tisa*, în *Les agriculteurs de la grande plaine hongroise*, Dijon, 1991, 11-29.
- Kessler 1989-1993 - E. Kessler, *Prezentarea galinaceelor (ord. Galliformes, cl. Aves) printre resturile scheletice colectate din situri arheologice de pe teritoriul României*, în *AMN*, 26-30, I/1, 1989-1993, 205-220.
- Lazarovici 1979 - Gh. Lazarovici, *Neoliticul Banatului*, în *BMN*, IV, Cluj-Napoca, 1979.
- Lazarovici 1987 - Gh. Lazarovici, „Șocul Vinča C” în Transilvania, în *AMP*, XI, 1987, 33-55.
- Lazarovici, Kalmar 1987 - Gh. Lazarovici, Z. Kalmar, *Șantierul arheologic Iclod. Campania 1985*, în *Apulum*, XXIV, 1987, 9-38.
- Lazarovici, Kalmar 1988 - Gh. Lazarovici, Z. Kalmar, *Săpăturile arheologice de la Iclod. Campania din 1986*, în *Apulum*, XXV, 1988, 9-47.
- Lazarovici, Maxim 1995 - Gh. Lazarovici, Z. Maxim, *Gura Baciului. Monografie arheologică*, în *BNM*, XI, Cluj-Napoca, 1995.
- Lazăr 1995 - V. Lazăr, *Repertoriul arheologic al jud. Mureș, Târgu Mureș*, 1995.
- Lăzărescu 1969 - D. Lăzărescu, *Prognoza scurgerii în timpul viiturilor din ploii pe teritoriul R.S.R. (Teză de doctorat)*, București, 1969.
- Lăzărescu 1980 - V. Lăzărescu, *Geologie fizică*, București, 1980.
- Luca, El Susi 1988 - S. A. Luca, G. El Susi, *Considerații privind uneltele de corn și os din stațiunea neolitică de la Liubcova-Ornița*, în *Apulum*, XXV, 1988, 49-58.

- Luca 1997 - S. A. Luca, *Așezări neolitice pe Valea Mureșului(I). Habitatul turdășan de la Orăștie-Dealul Pemilor (punct X2)*, în *BMA*, Alba Iulia, 1997
- Luca 1999 - S. A. Luca, *Aspecte ale neoliticului și eneoliticului din sudul și sud-vestul Transilvaniei*, în *Apulum*, XXXVI, 1999, 5-24.
- Mac 1986 - I. Mac, *Elemente de geomorfologie dinamică*, București, 1986.
- Mac 1987-1988 - I. Mac, *Geografie și arheologie. Analogii și convergențe*, în *AMN*, XXIV-XXV, 1987-1988, 867-871.
- Mac 1996 - I. Mac, *Geomorfosfera și geomorfosistemele*, Cluj-Napoca, 1996.
- Marinescu-Bâlcu 1975 - S. Marinescu-Bâlcu, *Asupra unor probleme ale culturii Criș*, în *SCIV*, 24, 4, 1975, 487-506.
- Maxim 1999 - Z. Maxim, *Neo-Eneoliticul din Transilvania*, în *BMN*, XIX, Cluj-Napoca, 1999.
- Mazăre 1997 - P. Mazăre, *Industria osului și cornului în așezările neolitice de la Alba Iulia- "Lumea Nouă", Limba-"Bordane" și Limba-"Șesu Orzii"*, în *BCȘS*, 3, 1997, 5-17.
- Mihăilescu 1966 - V. Mihăilescu, *Dealurile și câmpiile României. Studiu de geografie a reliefului*, București, 1966.
- Mihăilescu 1969 - V. Mihăilescu, *Geografia fizică a României*, București, 1969.
- Monah 1994 - F. Monah, *Determinări arheobotanice pentru stațiunea neolitică de la Parța (com. Șag, jud. Timiș)*, *AMN*, 31, 1994, 81-86.
- Necrasov 1965 - O. Necrasov, *Studiul osemintelor și a resturilor de paleofaună în mormântul neolitic de la Gura Baciului, datând din cultura Criș*, în *Apulum*, V, 1965, 19-35.
- Necrasov, Haimovici 1966 - O. Necrasov, S. Haimovici, *Studiul resturilor de faună neolitică descoperite în stațiunea Gumelnița*, în *SCIV*, 17, 1, 1966, 101-108.
- Paul 1961 - I. Paul, *Așezarea târzie de la "Poiana în pisc" (com. Cașolț, raionul Sibiu)*, în *MCA*, VII, 1961, 107-119.
- Paul 1965 - I. Paul, *Unele probleme ale neoliticului din Transilvania în legătură cu cultura Petrești*, în *Revista Muzeelor*, II, Nr.4, 1965, 294-301.
- Paul 1965a - I. Paul, *Un complex de cult descoperit în așezarea neolitică de la Pianul de Jos*, în *SCMBI*, 12, 1965, 5-19.
- Paul 1967 - I. Paul, *În legătură cu problema locuințelor de suprafață cu platformă din așezările culturilor Petrești și Cucuteni-Tripolie*, în *SCIV*, 18, 1, 1967, 3-24.
- Paul 1973 - I. Paul, *O străveche și originală civilizație dezvoltată pe teritoriul Transilvaniei: "Cultura Petrești" (mileniul III î.e.n.)*, în *Transilvania*, 3, Sibiu, 54-55.
- Paul 1981 - I. Paul, *Der gegenwärtige Forschungsstand zur Petrești-Kultur*, în *Praehistorische Zeitschrift*, Band 56, 1981, Heft 2, 197-234.
- Paul 1992 - I. Paul, *Cultura Petrești*, București, 1992.
- Paul 1995 - I. Paul, *Siedlungen der Petrești-Kultur. Ihre typologie und innere organisation, în Vorgeschichtliche Untersuchungen in Siebenbürgen*, Bibliotheca Universitatis Apulensis, I, Alba Iulia, 1995, 93-113.
- Petrescu-Dâmbovița 1969 - M. Petrescu-Dâmbovița, *Unele probleme privind legăturile culturii Cucuteni cu culturile neo-eneolitice din S-E Europei*, în *Danubius*, II-III, 1969, 11-19.
- Posea 1969 - Gr. Posea, *Asupra suprafețelor și nivelelor morfologice din S-V Transilvaniei*, în *Lucrări Științifice, Seria A, Institutul Pedagogic Oradea*, 1969, 111-131.
- Posea și colab. 1974 - Gr. Posea, N. Popescu, M. Ielenicz, *Relieful României*, București, 1974.
- Posea și colab. 1976 - Gr. Posea, M. Grigore, N. Popescu, M. Ielenicz, *Geomorfologie*, București, 1976.
- Puiu 1980 - Șt. Puiu, *Pedologie*, București, 1980.
- Roșu, 1973 - Al. Roșu, *Geografia fizică a României*, București, 1973.

- Roșu, Ungureanu 1977 - Al. Roșu, I. Ungureanu, *Geografia mediului înconjurător*, București, 1977.
- Rusu 1995 - D. Rusu, *Câteva observații asupra materialului faunistic din Cluj-Napoca – Statuia “Memorandiștilor”*, în *AMN*, 32, I, 1995, 119-197.
- Rusu 1995 a - D. Rusu, *Analiza materialului faunistic provenit din așezările Starčevo-Criș de la Gura Baciului. Campania 1994*, în *AMN*, 32, I, 1995, 499-506.
- Schroller 1933 - H. Schroller, *Die Stend-und Kupferzeit Siebenbürgens*, Berlin, 1933.
- Sorocovschi 1996 - V. Sorocovschi, *Podișul Târnavelor. Studiu hidrogeografic*, Cluj Napoca, 1996.
- Strahler 1973 - A. Strahler, *Geografia fizică*, București, 1973.
- Udrescu, Bejenaru, Hrișcu 1999 - M. Udrescu, L. Bejenaru, C. Hrișcu, *Introducere în arheozoologie*, Iași, 1999.
- Ujvari 1972 - J. Ujvari, *Geografia apelor României*, București, 1972.
- Ujvari și colab. 1982 - J. Ujvari, I. Buta, E. Iacob, V. Buz, V. Sorocovschi, *Resursele de apă ale Pod. Transilvaniei*, în *SUBB, Geologia-Geographia*, 27, 1, 1982, 34-45.
- Tufescu 1966 - V. Tufescu, *Subcarpații și depresiunile marginale ale Transilvaniei*, București, 1966.
- Vlassa 1961 - N. Vlassa, *O contribuție la problema legăturilor culturii Tisa cu alte culturi neolitice*, în *SCIV*, XII, 1, 1961, 17-24.
- Vlassa 1962 - N. Vlassa, *Probleme ale cronologiei neoliticului mijlociu în lumina stratigrafiei așezării de la Tărtăria*, în *SUBB, Historica*, 2, 1962, 23-30.
- Vlassa 1976 - N. Vlassa, *Unele probleme ale neoliticului Transilvaniei*, în *Neoliticul Transilvaniei*, BMN, III, Cluj-Napoca, 1976, 113-141.
- Vlassa 1978 - N. Vlassa, *Problema existenței evidencelor domestice în cadrul culturii Vinča-Turdaș*, în *AMN*, XV, 1978, 19-48.
- *** AlbaMon 1980 - *Județele patriei. Alba*, Monografie, București, 1980.
- *** Atlasul 1974 - *Atlasul geografic general*, București, 1974.
- *** Geografia 1983 - *Geografia României*, vol. I, *Geografia Fizică*, București, 1983.
- *** Geografia 1987 - *Geografia României*, vol. III, *Carpații Românești și Depresiunea Transilvaniei*, București, 1987.
- *** Harta 1989 - *Harta geologică și a zăcămintelor de substanțe minerale utile*, București, 1989.
- *** IstRom 1995 - *Istoria României de la începuturi până în secolul al VIII-lea*, București, 1995.
- *** RepAlba 1995 - *Repertoriul arheologic al județului Alba*, în *BMA*, II, Alba Iulia, 1995.

**LA RELATION CADRE GÉOGRAPHIQUE – HABITAT.
LES AGGLOMÉRATIONS APPARTENANT À LA CULTURE DE PETREȘTI
DU BASSIN DU MUREȘ MOYEN**

(RÉSUMÉ)

Le cadre géographique – l'espace concret, cohérent, changeant – est considéré comme un facteur essentiel dans la compréhension et le déchiffrement de l'évolution d'une communauté préhistorique.

Nous regardons le milieu environnant comme une réalité pluridimensionnelle qui inclue aussi bien le milieu naturel que les créations humaines, et l'homme d'un double hypostase, comme un composant du milieu, mais aussi comme un bénéficiaire de celui-ci. L'espace géographique, devenu pour les communautés néolithiques un "bien consommable", finira par être antropisé.

Nous nous proposons par la présente étude de mettre en évidence le rôle majeur que joue le complexe entier de composants naturels du bassin du Mureș moyen sur le développement de la culture de Petrești. La zone géographique recherchée par nous se superpose au coloir du Mureș moyen et elle est délimitée en amont par la confluence de l'Arieș, et en aval par la localité Mintia.

LA LISTE DES PLANCHES

- I. Planche: La carte avec la zone géographique mise en discussion.
- II. Planche: La carte des communautés appartenant à la culture de Petrești du bassin du Mureș moyen

**LISTA LOCALITĂȚILOR CU DESCOPERIRI SAU AȘEZĂRI APARTINÂND CULTURII
PETREȘTI DIN BAZINUL MUREȘULUI MIJLOCIU.**

1. Aiudul de Sus; 2. Alba Iulia "Lumea Nouă"; 3. Asinip; 4. Bărăbanț; 5. Berghin; 6. Cetea; 7. Ciuguzel; 8. Ciumbrud; 9. Daia Română; 10. Ghirbom; 11. Limba; 12. Lopadea Veche; 13. Mihalt; 14. Mintia; 15. Noșlac; 16. Oarda de Jos; 17. Orăștie; 18. Petrești; 19. Pețelca; 20. Pianu de Jos; 21. Răhău; 22. Războieni; 23. Sebeș; 24. Silivaș; 25. Sântimbru; 26. Șibot; 27. Șpălnaca; 28. Tărtăria; 29. Tăualaș; 30. Teiuș; 31. Turdaș (Hunedoara); 32. Turdaș (Alba); 33. Vinerea; 34. Uioara de Jos; 35. Uioara de Sus.